

Fran Bopp r. 1791 v Mogunciji (Mainz), od l. 1825 v Berlinu profesor sanskrtu in primerjajočega jezikoslovja, u. 1867. Novo pot v jezikoznanstvu pokazal po velikih delih p.: *Lehrgebäude der Sanskritsprache*. Berlin 1827. *Glossarium sanscritum*. 1840 —44. *Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Armen., Griech. Lat. Lith. Altslav. Goth u. Deutsch*. I. 1833. II. 1857.

Dr. Ivan Anton Scopoli.

V spomin stoletnice njegove smrti. Spisal Fran Kocbek.

„Ti mož si bil, zvest svojemu namenu,
Učen, občepriljubljen, spoštovan,
Priboril čast si svojemu imenu
Z duhá modrostjo, vstrajnostjo obdan.“
Lanski.

Dné 22. junija t. l. praznovalo je slavno rudniško mesto Idrija redko slavnost — stoletnico smrti I. A. Scopoli-ja, slavnega učenjaka in prirodoslovca. Da-si se Scopoli ni porodil in ne umrl v Idriji, kjer je le kratek čas bival, pridobil si je vender mnogo zaslug za slovensko Almadeno, še več pa za vso Kranjsko in sosedne dežele. Da-si je bil mej Slovenci tujec, ipak smo mu mnogo hvale dolžni, ker je našo domovino znanstveno preiskoval ter njeno lepoto in zanimivosti razkril učenemu svetu. Zató izpolnimo pač le svojo dolžnost, ako se pri tej priliki hvaležno spominjamo slavnega moža ter se natančneje seznanimo z njegovim življenjem in delovanjem.

1. Scopolijevo življenje.

Ivan Anton Scopoli porodil se je 3. junija l. 1723. v tirolskem mestu Cavalese, ki leži v dolini Fleims.*) Njegov oče, Fran Anton, je bil doktor prava, častnik in vojni komisar tridentinskega knezoškofa. Njegovi materi je bilo ime Klavdija Katarina. Bila je hči Antona pl. Gramola, tridentinskega patricija.

Scopoli je obiskoval gimnazijo v Cavalesi, pozneje v Tridentu in zadnjič v Hallu pri Inomostu. Potem se je učil medicine na inomoškem vseučilišču. Tam so mu bili učitelji: Hironim Bacchettoni za anatomijo, Friderik Peyer za institutiones medicas, Karol Gessner za klinično medicino. Vender je bil medicinski pouk na inomoškem vseučilišču zelo nedostaten. Tako n. pr. ni bilo nikogar, ki bi predaval prirodopis, kemijo, materio medica, patologijo in terapevtiko. Zató je bil Scopoli primoran prebirati knjige odličnih zdravnikov, kakor Boerhavejeve, Hoffmannove, Sydenhamove itd.

Na inomoškem vseučilišču je ostal Scopoli tri leta. Doktorat dobil je l. 1743. Zdravniško prakso izvrševal je potem več let v bolnici svojega rojstnega mesta, nekaj v Tridentu pod vodstvom Zucchelina, nekaj pa v Benetkah pod slavnim zdravnikom Lothar Lotti-jem.

Scopoli se je oženil 12. febr. l. 1749. z Albino pl. Miorini, hčerjo Karola Antona pl. Miorini, ki je bil zelo bogat mož in tajnik pri Magnifica Committa di fieme v Cavalesi. Takó je postal sorodnik mnogim odličnim obiteljim.

Rastlinstvo zanimalo je Scopolija užé v nežni mladosti. Takrat obiskoval je često lekara, ki je nabiral rastline, da takó pozvé imena in porabo rastlin. Večkrat spremljal je tudi možé, ki so v inomoških planinskih kopali razne korenine. Na teh izletih nabral je mnogo rastlin, katere je posušil ter jim pridejal farmaceutična in Banhin-ševa imena.

*) Njegov rojstni dan ni določno znan; pisatelji navajajo 13. in 3. junij. Največ jih rabi zadnji podatek.

V Benetkah videl je več botaničnih vrtov, mej temi zlasti vrt slavnega Sesler-a l. 1745. Značaje rastlin učil se je po Tournefort-u, Ray-u in po prvi izdaji Linné-jeve knjižice: „Systema naturae“, ki je tačas zelo iznenadila znanstvene kroge ter storila v botanični vědi veliko premembo (1735.) Povrnivši se v Cavalese narejal je botanične izlete v Adižanske planine. Redkejšje planinske rastline je tudi risal.

V Tridentu ponujala se mu je ugodna priložnost, da je smel spremljati sekovskega knezoškofa v Gradec. To mu je pripomogel Peter Burser, ki je bil takrat zdravstveni predstojnik v Tridentu. Scopoli je nehal nabirati rastline in je potoval z Leopoldom grofom pl. Firmian-om v Gradec in Sekovo. Na Štajerskem je ostal kaki dve leti. V tem času pripravljaj se je za izpit iz vsega zdravilstva, katerega je imel položiti na dunajskem vseučilišči. Takrat smel je namreč v vseh avstrijskih deželah izvrševati svojo prakso le isti zdravnik, ki je napravil izpit na Dunaji. Ko je grof Firmian ostavil svoj sedež v Sekovi, odišel je Scopoli l. 1753. na Dunaj, da položi poprej omenjeni izpit. Izpraševalni komisiji, kateri je predsedoval van Swieten,*) odgovarjal je šest ur na mnogobrojna vprašanja iz vsega zdravilstva. Ko je še konečno javno zagovarjal nov rastlinski sestav (*Methodus plantarum enumerandis stirpibus ab eo hucusque repertis destinata*, Vindobonae 1754), dobil je potrebno dovoljenje.

Nato je šel Scopoli k van Swieten-u, da bi mu preskrbel fizikat, s katerim bi lahko preživil sebe in svojo obitelj. Swieten mu je obljubil, rekoč: „Prvi fizikat dobite Vi, ker ga zaslužite“, a vender mu ni mogel dobiti ravno prostega protofizikata v Lincu na Zgornjem Avstrijskem. Scopoli je dobil mnogo slabejši in šele pred kratkim ustanovljen fizikat v Idriji, kamor je prišel l. 1754. Kakor bomo pozneje videli, imel je Scopoli tū mnogo nezdod. Užé potovanje samo je bilo nesrečno. O tem nam piše Scopoli tako-le: „Vrnil sem se v svoje rojstno mestice, da bi ženo in hčerko pripeljal najpred na Dunaj in potem na določeni mi kraj. V Hallu sem moral zaupati obitelj ladji na takrat zelo naraščenem Inu. Začetek potovanja bil je srečen. Ali drugi dan prebila se je ladija pri kraji Ungeroth na zgornjem Bavarskem, pripelja se na neko pod vodo skrito deblo, ter se je napolnila večjidel z vodo. Baš sem dremal, ko me prestraši tarnatione nesrečnikov in ko zagledam okoli in okoli bobneče in razbiti ladji grozeče se valove. Svoje opomnim, naj se z neoslabljen srčnostjo prepusté previdnosti. V tej stiski približa se ladja, ki reši mene, soprogo, hčerko in deklo iz orkusovega žrela. V neki kmetski hiši so bili sprejeti na pol mrtvi v vodo plavajoči nesrečniki. Tū so ostali tako dolgo, da jih je voz spravil v Wasserburg, od koder sem odišel na Solnograško. Tam me je prijazno vsprejel dr. Rense, pri katerem sem ostal tako dolgo, dokler se mi ni ponudila ugodna priložnost priti, najpred v Linc, potem na Dunaj. Pri razbitji ladje so se moje knjige in orodja premočila in večjidel je bilo vse uničeno. Ko je cesarica Marija Terezija o tem slišala, podarila mi je 500 gld. in me takó saj nekoliko odškodovala. S to pomočjo odišel sem v Ljubljano in potem v Idrijo. Ta kraj, ki je dobil imé od bližnjega lijaka, sestoji iz jako revnih, tja v hribe postavljenih koč rudarskih. Ko sem ga od daleč zagledal, polastila se je mojega srca slutnja vseh nezdod, ki sem jih potem skoro šestnajst let prebivati moral v tej ječi. Mesto plače je imel zdravnik samotrštvo z vinom; jezik kranjskega ljudstva mi je bil popolnoma neznan; želje rudarskega vodstva**) o zdravniku niso bile izpolnjene z dvorno odločbo; pri tem pa dolžnost zdraviti 2000 ljudj brez vsacega plačila — koliko sitnosti sem imel, lahko vsak ume. Vrh tega

*) Gerharda barona van Swietena; najslavnejšega učenca Boerhave-ja, poklicala je Marija Terezija l. 1745. kot profesora na dunajsko vseučilišče. Kmalu potem postal je hišni zdravnik velike cesarice in ravnatelj vsega zdravilstva v Avstriji.

**) Takrat (1754—1764) je bil Anton pl. Sartorius rudarski svétnik in vodja rudokopa.

sem še dvakrat pogorel, ženo in otroke pokopal, lekarno moral vnovič napraviti ter še imel mnogo drugih neprijetnosti, katerih nisem mogel več prenašati.*)“

Vse nezgode so ga zadele, kakor bi mu hotele potlačiti telo in duha. Swietenen prosi, da mu pošlje pismo, naj mu preskrbi drug fizikat, katerega mu pa ni mogel pridobiti. Potem še-le, ko je sam potoval na Dunaj, poboljšal si je nekoliko svoj položaj. Dobil je 400 gld. letne doklade, za kar se je zavezal prevzeti rudninostovska predavanja na rudarski šoli.

V takih neugodnih razmerah je živel Scopoli. Z ljudmi je malo občeval. Utého in pokoj je našel le v ogledovanju prirode, kakor sam takó lepo piše: „Memores estote semper, me Naturae theatrum non studii, sed animi causa colere ad leniendam nimirum tristissimam vitae fastidiam“. („Pomnite, da se v naravino življenje nisem uglasobil radi poklica, nego sem le nagnenju srca sledil, da bi si olajšal pezo prežalostnega življenja“. — Glej „Entomologia carniolica“, predgovor“). — (Dalje prih.)

Poročilo o pošiljativah za „Prvo slovensko stalno učilsko razstavo“ „Pedagogiškega društva“ v Krškem.

(Dalje.)

„Glasbena Matica“ v Ljubljani:

1. Glasbena Matica. Zvezek I. Nedvéd: „Mili kraj“, moški zbor. Ipavec: „Danici“, za samospjev i brenčeči zbor. Foerster: „V tihi noči“, čveterospjev. Gerbič: „Mojemu rodu“, moški zbor.
2. Zvezek II. Foerster: „Slava Slovencem“, moški zbor. Nedvéd: „Moja rožica“, čveterospjev. Stöckl: „Opomin k petju“, moški zbor.
3. Zvezek III. V spomin Antonu Janežiču o slovesnem razkritju spominka v Lešah dné 13. avgusta 1876. Vglasbil Anton Foerster. Besede Jos. Cimpermanove.
4. Zvezek IV. Zbirka slovenskih napevov za čvetero ali petero moških glasov. 1877.
5. Zvezek V. Zbirka slovenskih napevov za čvetero ali petero moških glasov. 1878. Cena 1 gld. 40 kr.
6. Zvezek VI. Zvončki ubrani. Pesni za sopran, alt, tenor in bas. Uglasbil dr. B. Ipavec. 1878.
7. Zvezek VII. Zbirka slovenskih napevov. 1880.
8. Zvezek VIII. Zbirka slovenskih napevov. 1880.
9. Zvezek IX. Zbirka slovenskih napevov. 1881.
10. Zvezek X. Zbirka slovenskih národnih pesnij. Za mešani in za moški zbor sestavil, vredil in harmonizoval A. Foerster. 1882.
11. Zvezek XI. Vojaci na poti. Po besedah Simon Gregorčičevih vglasbil A. Nedvéd, 1882. Cena 45.
12. Zvezek XII. Štirje slovenski napevi za moški zbor vglasbil A. Nedvéd. 1882. Cena 40 kr.
13. Zvezek XIII. Osem napevov za moške glasove, zložil A. Foerster. 1884.
14. Zvezek XV. Njega ni! Besede Simon Gregorčičeve. Čveterospjev, zložil A. Foerster. Op. 35. Cena 40 kr.

*) Delicae, Pars III, p. 80.